

William A. Rugh (ed.):
Engaging the Arab & Islamic Worlds through Public Diplomacy. A Report and Action Recommendations.

1st ed. Washington: Washington University, 2004, 174 stran, ISBN 0-9764391-0-7 (signatura knihovny ÚMV 51 914).

Zajímavá kniha ambasadora Williama Rugha a dalších dvanácti autorů čerpala z průběhu a závěrů fóra, konaného v únoru 2004 v neziskové instituci *Public Diplomatic Council*, která publikaci sponzorovala.¹ Její autoři rozvedli základní myšlenky v širších souvislostech a aktualizovali je. Důvodem, proč podobná studie vznikla, byly reakce americké společnosti na další významné zhoršení image USA v arabsko-islámském světě v posledních asi třech letech, jež byly zaznamenány v několika reprezentativních výzkumech arabského veřejného mínění.²

Mezi americkými odborníky na Blízký východ nastal v posledních několika letech určitý rozkol v názorech na účinnost veřejné diplomacie, protože někteří z nich viděli východisko pouze v zásadní změně americké zahraniční politiky. Stoupenci veřejné diplomacie jsou přesvědčeni o tom, že USA po skončení studené války podcenily a dostatečně nevyužívaly tento účinný nástroj a omezovaly své úsilí pouze na posilování vojenské, diplomatické a ekonomické moci. V tomto období se objevily četné studie, jak veřejnou diplomacii provádět prakticky. Stimulem pro aktivity v tomto směru bylo doporučení *Komise pro vyšetřování událostí z 11. 9. 2001*, jež navrhla, aby se Spojené státy více zapojovaly do „soupeření myšlenek“ s muslimským světem.

„Přidanou“ hodnotou této knihy je skutečnost, že byla napsána autory, kteří se řadí mezi nejlepší znalce arabského či islámského světa. Většina z nich má dobré zkušenosti s prosazováním veřejné diplomacie v tomto turbulentním regionu. Dalším pozitivem recenzované publikace je, že se snaží podrobněji přiblížit samotné nástroje veřejné diplomacie, což většina předchozích studií často opomíjela. Kniha měla sloužit jako příručka pro diplomaty, politiky a blízkovýchodní experty. Očekává se, že bude dostupná rovněž odborné veřejnosti v islámském světě. Tato publikace obsahuje zamyšlení nad starými osvědčenými metodami vedení veřejné diplomacie i nad využíváním nových, málo vyzkoušených technologií a technik.

Recenzovaná práce začíná zajímavou kritickou studií předního znalce arabského veřejného mínění profesora *S. Telhamiho* z marylandské univerzity. Tento autor připomněl, že se percepce USA v arabském světě značně změnila od 20. let 20. století. Wilsonovská Amerika byla vnímána Araby jako stoupenec nezávislosti arabského světa a naopak Francie tehdy symbolizovala hlavní imperialisticko-koloniální sílu. V současnosti se percepce kompletně obrátily. V roce 2004 se naopak stal francouzský prezident Chirac nejoblíbenějším západním politikem v regionu a G. Bush druhou nejnenáviděnější politickou osobností na Blízkém východě po izraelském premiérovi Šaronovi. Hlavní příčinou této změny je americký postoj k řešení blízkovýchodního konfliktu, i když klíčový konflikt není podle autora názoru ve skutečnosti bezprostřední příčinou politických, ekonomických a sociálních problémů. Rozdíly v hodnotovém vnímání v tomto ohledu hrají totiž druhotnou roli. Války USA proti Iráku a terorismu jsou chápány jako účinný nástroj, jenž systematicky oslabuje muslimský svět.

Podle autora příspěvku nemají zásadní rozpory USA s arabským světem hodnotový podtext, ale byly způsobeny americkou politikou vůči blízkovýchodnímu konfliktu, která je vnímána jako nespravedlivá, protože straní Izraeli a nevnímá zájmy ostatních. Po skončení studené války USA značně snížily výdaje na veřejnou diplomacii, jež ovšem nebyla na Blízkém východě využívána ani do té doby, protože americké administrativy vyjedná-

valy pouze s vládami autoritativních států. Rozšíření tzv. „nových médií“ (satelitní televize a internet) na Blízkém východě výrazně snížilo schopnost represivních států manipulovat veřejným míněním a zklidňovat ho v případě krize. Podle Telhamího výzkumů veřejného mínění z roku 2004 zastávala většina Arabů názor, že Blízký východ je méně demokratický než před americko-britským zásahem v Iráku. Americká válka proti terorismu je podle nich zaměřena na to, aby oslabovala muslimský svět.

Telhamí ve své stati nepřeceňuje roli veřejné diplomacie, jež nemůže být alternativou dobré politiky (*srovnej Rugh /ed./, 2004, s. 8*). Zarazil ho však v odborných a politických kruzích v USA rozšířený názor, že by americká politika měla zůstat konstantní bez ohledu na názor veřejnosti, protože v opačném případě by jakákoli změna mohla být chápána jako příznak slabosti. Veřejná diplomacie musí totiž vycházet z výborné znalosti arabské islámské veřejnosti a z jejích vnitřních rozporů. Dobrá veřejná diplomacie musí tedy reflektovat praktické reakce veřejnosti a její názory, jinak postrádá smysl.

Po rozsáhlé úvodní kapitole následují další, které analyzují některé dílčí aspekty i techniky veřejné diplomacie. Ve druhé kapitole se dlouholetý pracovník *Informační agentury USA (USIA) K. W. Keith* zamýšlí nad rolí úředníka pro veřejné záležitosti (PAO) v islámském světě, jenž vyvíjí činnost v rámci USIA. Doporučuje, aby američtí lídři hovořili přímo k islámské veřejnosti o americké vizi a o budoucích vztazích se zeměmi tohoto regionu. V této souvislosti upozorňuje na to, že bude nutné přesvědčit islámský svět, že americké cíle a politika jsou v souladu s tužbami muslimů. Experti na veřejnou diplomacii by měli projít výukou regionálních jazyků, jako je arabština, perština (fársí), paštunština a dalších.

V podobném duchu se nese též studie *J. L. Bullocka*, jenž byl dlouhodobě odpovědný za veřejné záležitosti a za organizační servis na různých amerických zastupitelských úřadech v arabských zemích. Ve své studii se tento autor zamýšlí rovněž nad činností instituce velvyslanectví PAO. Nabádá k lepší znalosti arabsko-muslimského prostředí a způsobu myšlení, ovlivněného jiným kulturně-historickým prostředím. Muslimský člověk mnohem více inklinuje k identifikaci s rodinou, s náboženstvím a s historií, zatímco běžný Američan, potomek emigrantů, se orientuje individuálně a aktivně do budoucnosti. Realizuje se prostřednictvím svého studia, práce a vynalézavé činnosti. Odlišná je proto jeho percepce různých událostí a reakce na ně.

V poslední době četní američtí experti připomínají význam vysílání americké rozhlasové stanice *Hlas Ameriky (Voice of America – VOA)* pro Blízký východ a pohoršují se nad ukončením její činnosti po 11. 9. 2001. Pátá kapitola, napsaná *A. L. Heilem*, bývalým náměstkem *Hlasu Ameriky*, dokazuje na několika krátkých příkladech z jeho historie důležitost této stanice pro americké národní zájmy. Autor připomíná, že VOA prožíval i složité situace. Například během operace Pouštní bouře v roce 1991 někteří vysocí američtí úředníci doporučovali stanici, aby přešla žurnalistické standardy, typické pro arabská, státem kontrovaná média. Důvodem poklesu zájmu o tuto stanici v devadesátých letech bylo masové rozšíření satelitních přijímačů. VOA se snažil přeorientovat na programy pro arabskou mládež, což byla možná chyba. V předchozím období sice neměl velkou sledovanost, ale byl preferován intelektuály, technokraty a státními úředníky. Zahájení amerického satelitního vysílání *al-Hurra* a rozhlasové vysílání *Sawa* po 11. 9. 2001 pro arabský svět znamenaly novou kapitolu, která rovněž nebyla příliš úspěšná. Podbízivé americké satelitní vysílání nemělo totiž na Blízkém východě dostatečnou sledovanost v důsledku spuštění celoarabských satelitních televizních kanálů, jakými jsou *al-Arabíja* a *al-Džazíra*. Tato média jsou velmi populární mezi všemi vrstvami obyvatelstva, protože žijí problémy regionu a vycházejí z mentality tamního obyvatelstva. Dovedou se i šikovně nést na vlně silného antiamerikanismu v celé oblasti po americko-britském zásahu v Iráku. Trochu lépe dopadlo rozhlasové vysílání *Sawa*, které se obrací především na mladé posluchače. Každodenně nepřetržitě vysílá střídavě arabskou a západní populární muziku, prokládanou častými krátkými zprávami. Jeho problémem je, že vysílá v pásmu VKV a některé arabské země neudělují licence cizím médiím na vysílání v tomto vlnovém rozsahu.

Rovněž šestá a sedmá kapitola recenzované publikace se věnuje této problematice. Zajímavé je doporučení *M. Lynche*, odborníka na arabské veřejné mínění z *William College*, jenž radí odborníkům na veřejnou diplomacii, aby si více všímali často přehlížených nových arabských nezávislých publicistů, žurnalistů a intelektuálů (*opinion makers*), kteří *de facto* sdílejí hodnotový systém Bushovy administrativy, opírající se o ekonomickou liberalizaci a o demokracii, přestože jsou mnohdy velmi kritičtí k politice USA i k Izraeli (*srovnej Rugh /ed./, 2004, s. 106*). Tito lidé mají totiž obrovský vliv na širokou veřejnost, a proto je bude užitečné získat jako své prostředníky.

Osmá a devátá kapitola popisuje a hodnotí dosavadní akademickou a profesionální výměnu mezi islámským světem a USA. Jejich autoři připomínají, že tento nástroj veřejné diplomacie nebyl dosud dostatečně využíván z mnoha důvodů. Výměna muslimských studentů poklesla v důsledku teroristických útoků z 11. 9. 2001 a strachu americké veřejnosti. *C. Arcos*, diplomat a dlouhodobý zaměstnanec USIA, se proto ve svém příspěvku zaměřuje na bezpečnostní opatření, spojená s akademickou výměnou. Značnou pozornost přitom věnuje výměnnému programu, organizovanému institucí *Fulbright Scholarship Programs*, jakož i *Byru pro vzdělávání a kulturní záležitosti* při americkém Ministerstvu zahraničních věcí. Poměrně dostatečně je využíván *Program pro islámské speciality*, jež působí jako konzultanti na amerických školách a institutech. Ti přednášejí o islámské kultuře, společnosti a institucích. *B. Ballow*, ředitel *Úřadu pro akademické výměnné programy*, pak kritizuje nedostatečnou alokaci finančních prostředků v USA na veřejnou diplomacii, neboť jejich výše je identická s výdaji na stejnou činnost u mnohem menších zemí, jako je Francie či Velká Británie (*srovnej Rugh /ed./, 2004, s. 133*).

Howard Cincotta, bývalý editor USIA, zaměstnanec *Úřadu pro mezinárodní informační programy* a též ředitel *Úřadu pro elektronické média*, v desáté kapitole podrobně popisuje, jak probíhá proces přípravy a distribuce tištěných i elektronických informačních materiálů amerického Ministerstva zahraničních věcí v arabském světě (například *Washington File*) a jak fungovala Informační agentura USA (USIA). Internet pomohl transformovat *Washington File* z úzce využívaného informačního servisu pro americké ambasády na skutečný nástroj veřejné diplomacie. Autor se zmiňuje rovněž o Mezinárodním úřadu pro vysílání (IBB), jenž zahrnuje některá blízkovýchodní média, jako jsou následující rozhlasová vysílání: *Hlas Ameriky* a *Sawa* (v arabštině), *Farda* (v perštině). USA začaly v současnosti klást velký důraz na veřejnou diplomacii, o čemž svědčí mimo jiné i vytvoření nové funkce na Ministerstvu zahraničních věcí – náměstka pro veřejnou diplomacii. Poměrně dobrá poptávka je po překladech různých odborných článků do arabštiny. Osvědčila se též distribuce britských knih, přeložených do arabštiny, vytipovaných místními distributory v Ammánu a v Káhiře. Autor však upozornil na to, že tento tok informací je spíše zaměřen na úzký okruh příjemců a že jeho využití pro veřejnou diplomacii je sporné (*srovnej Rugh /ed./, 2004, s. 146*). Šíření elektronických časopisů je sice pohodlnou cestou k informování, ale problémem je jejich distribuce, která závisí na uživateli (nikoli na producentovi). Kromě toho americké ambasády v arabském světě nemají dostatečné kapacity, potřebné k zajištění distribuce. Své místo a význam pro veřejnou diplomacii má nový americký interaktivní internetový časopis pro arabskou mládež, nazývaný *Hi*, vydávaný od roku 2003.³ Ten se vyhýbá politickým tématům a jeho prioritou je publikovat vše, co mladého člověka v současné době zajímá (technika, vzdělání, kultura, životní styl, sport). Webový i tištěný časopis *Muslim Life* si zase vytkl za cíl informovat o životě muslimů ve Spojených státech, a to s důrazem na jejich demokratické svobody. Neobrací se k arabským elitám, jež jsou většinou USA poměrně příznivě nakloněny, nýbrž na antiamericky orientovanou veřejnost. Autor vyzývá k vzájemné diskuzi za všech podmínek, která bude orientována na sdílenou budoucí svobodu (*srovnej Rugh /ed./, 2004, s. 155*).

V závěru přední americký odborník na Blízký východ a editor recenzované publikace *W. A. Rugh* otevřeně hovoří o krizi veřejné diplomacie v arabském světě, s níž jsou v současnosti konfrontováni američtí diplomaté. Zastává názor, že není potřeba vymýšlet nové

účinné prostředky, ale spíše se zamyslet nad tím, jak ty staré přizpůsobit současným problémům. V arabském a muslimském světě, kde v současnosti probíhá intenzivní boj myšlenek, musí být veřejná diplomacie využívána koordinovaně a energicky. Po skončení studené války Američané ztratili zájem o veřejnou diplomacii, a proto poklesla i úroveň jejího financování. Ani převedení USIA pod Ministerstvo zahraničních věcí neprospělo posílení role veřejné diplomacie, protože někteří pracovníci tohoto ministerstva dokázali byrokratickými přístupy paralyzovat flexibilní a racionální aktivity profesionálů USIA. Teprve po 11. září 2001 americká diplomacie znovu uznala nezastupitelnou roli veřejné diplomacie, která by měla být i výrazněji finančně podpořena, i když tomu tak zatím není. Spojené státy vydávají v současnosti kolem jedné miliardy dolarů ročně na veřejnou diplomacii, ale podle Roughova názoru by se měly výdaje vyšplhat na částku přibližně čtyř miliard dolarů, což činí pouze jedno procento zbrojních výdajů (*srovnej Rugh /ed./, 2004, s. 157*).

Dalším významným faktorem je působení informační revoluce, které umožnilo, aby potenciální příjemci byli zaplaveni obrovským množstvím informací z různých zdrojů, z nichž některé lze hodnotit jako velmi nepřátelské vůči zájmům a hodnotovému systému USA. Veřejnou diplomacii – jak je patrné z předchozích kapitol – nelze omezit na jednu či několik málo metod a nástrojů, ale bude třeba pružně využívat všech možností podle vzniklé situace. Je žádoucí praktické aplikování interaktivních metod dialogu, jako tomu bylo v případě časopisu *Hi*, a to zvláště ve vztahu k početné mladé populaci na Blízkém východě. Nejsprávnější cestou, vedoucí k úspěchům veřejné diplomacie, je metoda soustavného dialogu, respektování cizích, diametrálně odlišných názorů a trpělivé vysvětlování dotazů. Dlouhodobým úkolem je zintenzivnění školní výměny, jakož i výuka angličtiny. Veřejná diplomacie by měla v zájmu zvýšení intenzity působení využívat nových technologií, jako je satelitní televizní vysílání, internet či digitální videokonference. Přesto se v mnohých případech nedá ničím nahradit osobní setkání s účastníky dialogu.

Autoři recenzované publikace se neomezili na pouhé konstatování a na dobře míněné rady, nýbrž vydali akční plán, jímž by se měla americká sféra rozhodování řídit, pokud chce zvýšit účinnost veřejné diplomacie. Za zmínku stojí některé nejdůležitější body, které se většinou již objevují v jednotlivých příspěvcích:

- Intenzivnější zapojování diplomatů a zaměstnanců amerických ambasad do komunikace s místními médii, účast amerických občanů na globálních diskuzích o politice, větší zapojování amerických muslimských a arabských občanů, jakož i muslimských a arabských odborníků, hostujících na amerických univerzitách a v akademické sféře do komunikace se zahraničními médii a do různých programů.
- Znovu obnovit činnost amerických center, programů výuky anglického jazyka a knihoven v zahraničí.
- Vylepšit a rozšířit výměnné programy, zajistit účast osobností, ovlivňujících veřejné mínění, současných politiků, perspektivních lídrů i mladých lidí.
- Zvýšit množství odborníků na veřejnou diplomacii (PAO) na amerických zastupitelských úřadech v arabských a muslimských zemích, dát jim větší autonomii a zajistit koordinovanou podporu jejich činnosti z Washingtonu.
- Zvýšit počet úředníků zahraniční služby, zabývajících se veřejnou diplomacií, umožnit jejich kariéerní růst a zajistit jejich kvalifikační vzdělávání (jazyk a kulturní realie arabsko-muslimského regionu), konsolidovat management pro veřejnou diplomacii na Ministerstvu zahraničních věcí USA, jež by pomáhal expertům PAO na příslušných velvyslanectvích s takticko-strategickým plánováním a s koordinací programů.
- Opět obnovit činnost vysílání *Hlasu Ameriky* v arabštině, jež bude komplementární ve vztahu k cílovým příjemcům s již existujícími médii (rádio *Sawa* a satelitní program *al-Hurra*), technicky zvýšit dosah jejich příjmu a počet posluchačů i diváků.
- Přeložit větší počet amerických knih do arabštiny, zaměřit se přitom na díla, jež arabským čtenářům pomohou přiblížit a vysvětlit realitu života americké společnosti a seznámit je s americkou kulturou, více využívat elektronické distribuce tištěných materiálů.

Na závěr této recenze je třeba dodat, že význam veřejné diplomacie na Blízkém východě nepocítili pouze Američané po 11. 9. 2001, ale dlouhodobě se této problematice věnují i Evropané, ať již jednotlivé státy (Francie, Velká Británie), či multilaterální fóra (barcelonské eurostředomořské partnerství). Domnívám se, že dobře propracovanou komunikační strategii vůči islámskému světu, opírající se o veřejnou diplomacii, by mělo mít i české Ministerstvo zahraničních věcí. Jeho strategie by nemusela být tak ambiciózní a finančně nákladná, ale měla by využívat všech kdysi či v současnosti existujících nástrojů (obnovení arabského vysílání Českého rozhlasu, využívání arabských absolventů českých vysokých škol, českých nevládních organizací /NGO/, majících dobré kontakty v arabském světě, arabské komunity v České republice, překladatelského potenciálu českých arabistů i Arabů dlouhodobě žijících v České republice, jakož i větší angažovanost v evropských MEDA programech, orientovaných na veřejnou diplomacii a dalších). Pozitivem by mohla být naše stále dobrá image v muslimském prostředí a schopnost bez předsudků komunikovat s tímto světem. Z těchto důvodů by se recenzovaná kniha mohla stát užitečným vodítkem a stimulem pro naši rozhodovací, výkonnou sféru, především pro Ministerstvo zahraničních věcí, aby se touto problematikou začalo více a soustavněji zabývat.

Jaroslav Bureš

¹ Organizace Public Diplomacy Council byla vytvořena v roce 1988. Jejím úkolem je posílit roli veřejné diplomacie při řízení zahraničních záležitostí. Veřejná diplomacie je prosazována i jako akademická disciplína. Je zaměřena na veřejnou, sociální, vzdělávací a kulturní dimenzi. Zmíněná organizace velmi úzce spolupracuje s Institucí pro veřejnou diplomacii (PDI) a s Informační agenturou USA (USIA).

² K nejcitovanějším patří následující autorizované výzkumy: výzkum veřejného mínění, provedený americkými institucemi Zogby International a The Arab Thought Foundation po 11. 9. 2001; výzkumy Islám a vládnutí – globalizace a Názory na měnící se svět, uskutečněné The Pew Research Center for the People and the Press (Washington, červen 2003).

³ Časopis Hi je možné najít na dvou webových stránkách: www.hiinternational.com a www.himag.com